

MEMORIJALNA ZBIRKA MIJE MIRKOVIĆA – MATE BALOTE U RAKLJU (ISTRA)

aspekti muzealizacije književnosti i teksta

BORIS KOROMAN
Etnografski muzej Istre
Pazin

U ovom se radu, na primjeru Memorijalne zbirke Mije Mirkovića – Mate Balote u Raklju (jugozapadna Istra), problematizira muzealizacija teksta, odnosno mogućnosti teksta i književnosti za muzejsko predstavljanje. Nastojat će se opisati primjeri iz novog postava Memorijalne zbirke te muzejska i dizajnerska rješenja i time upozoriti na potencijal koji posjeduje književna i tekstualna građa. U članku se objašnjavaju termini *tekst* i *književnost* kao povezani književnoteorijski termini koji otvaraju različite mogućnosti muzealizacije.

POVIJEST ZBIRKE

Dr. Mijo Mirković, poznatiji pod svojim pjesničkim pseudonimom Mate Balota, jedan je od najznačajnijih istarskih intelektualaca, a svakako je najutjecajniji pjesnik čakavskoga dijalektnog izričaja. Nedugo nakon smrti Mije Mirkovića – Mate Balote (1963. god.) pokrenuta je inicijativa za preuređenje njegove rodne kuće u memorijalni prostor. Nakon što je obitelj Mirković tadašnjoj Općini Pula ustupila objekt na adresi Mije Per-

cana 27, započelo je prikupljanje građe. To je bila dijelom etnografska građa, koju su mahom donirali mještani, a dio građe činile su osobne fotografije, knjižnica, dio namještaja te nekoliko osobnih predmeta koje je ustupila obitelj Mirković. Konačno, Memorijalni muzej/zbirka osnovana je 1968. godine. U idućim je desetljećima zbirka više puta preuređivana, a fundus je proširivan darovima mještana. O tome svjedoči i dokumentacija, čiji je dio sačuvan i u Etnografskome muzeju Istre. Međutim, bitno je upozoriti na više problema vezanih za tu zbirku. Iako je bila otvorena za javnost, o njoj se ipak nije vodila sustavna briga. To znači da nije bilo stalno zaposlene osobe te da ne postoji jedinstvena dokumentacija o građi. Postoje grupni popisi namijenjeni tadašnjem Konzervatorskom odjelu u Rijeci, kao i dokumenti o preuređenjima postava i preparatorskim radovima. Iz dostupnih dokumentata vidljivo je da se postav mijenjao, da su nekoliko puta predmetima pripisivani inventarni brojevi, ali situacija koja je zatečena 2003. nije se mogla u potpunosti povezati sa starijim popisima i opisima stanja. Krenuli smo od najnovijeg popisa na 200 muzejskih kartica pisanih rukom, čiji su inventarni brojevi odgovarali onima u Zbirci, te analizirali postojeće stanje. Stanje koje smo zatekli 2003. izgledalo je ovako:

- predmeti u dokumentima bili su različito obilježeni, s više inventarnih brojeva
- postojao je problem utvrđivanja podrijetla i starosti predmeta; usporedbom više popisa i eliminacijom moguće je bilo samo pretpostaviti odgovaraju li konkretni predmeti koji se nalaze u Zbirci nekome sa starijih popisa

- za više predmeta evidentno je da su nestali (ukradeni su ili izmješteni a nisu evidentirani)
- 74 tekstilna predmeta čuvaju se u Etnografskome muzeju Istre u Pazinu nakon konzervacije
- postoji stotinjak neevidentiranih i neobilježenih predmeta (uglavnom iz područja ribarstva, osobne biblioteke)
- predmeti su neadekvatno smješteni u postavu, bez legendi, bez zaštite, u prostoru koji je, bar dva puta, bezuspješno zaštićivan od vlage.

Usljedila je inventura kao prva faza projekta.

Slika 1. Rodna kuća Mije Mirkovića, memorijalna zbirka

MIJO MIRKOVIĆ – MATE BALOTA

Kratka biografija Mije Mirkovića – Mate Balote nije samo konvencionalni znak pijeteta prema objektu muzealizacije, već ona otkriva probleme i smjerove razmišljanja o muzealizaciji.

Sažeta biografija otprilike obuhvaća ove činjenice: Mijo Mirković rođen je

1898. u Raklju, tada u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Godine 1904. njegov otac sudjeluje u osnivanju osnovne škole na hrvatskom jeziku koju Mijo Mirković počinje pohađati. U mladosti radi u kamenolomu, zatim na trgovačkom brodu te kao đak Pazinske gimnazije nakon jedne diverzije biva uhićen i neko vrijeme provodi u zatvorima. U vrijeme potpune evakuacije južne Istre 1915., zajedno s obitelji, preseljen je u Moravsku. Ondje je, nakon služenja vojnog roka u austrijskoj mornarici u Puli, i maturirao. U to vrijeme, od 1917. do 1918., počeo je raditi kao novinar u pulskom *Hrvatskom listu*. U vrijeme političkih prevrata na kraju Prvoga svjetskog rata, 1918., više desetaka tisuća osoba različite etničke pripadnosti iselilo je iz Istre, posebno iz Pule. Među njima su bili i mnogi značajni hrvatski intelektualci i građani koji će u Kraljevini SHS oblikovati prilično aktivnu istarsku emigraciju. Mijo Mirković bio je među njima. Studij je započeo u Zagrebu i Beogradu, nastavio u Berlinu i završio u Frankfurtu na Majni, stekavši diplomu (doktorat ekonomije kao humanističke discipline). Radio je zatim kao bankovni činovnik, zatim u rudnicima u Belgiji, Aleksincu, Osijeku, Bakru, Beogradu, u raznim zavodima i visokim školama. Mjesto docenta Pravnog fakulteta u Subotici dobio je 1928. te je boravio na više studijskih putovanja u svijetu. Od 1939. bio je redovit profesor Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Beogradu, kojoj je neko vrijeme bio i dekan. Cijelo to vrijeme surađivao je s brojnim časopisima, stručnim, ali i onima u kojima je, relativno kasno, 1930., počeo objavljivati poeziju. Istarskim emigrantima ta je poezija postala i bila vrlo važna zbog strukture novona-

staloga identiteta. Stoga je pjesnik Mate Balota postao najpopularniji Istranin u emigrantskim redovima. Odmah nakon početka Drugoga svjetskog rata bježi na Krk, ponovno ga zatvaraju, a 1944. bježi u partizane. Nakon rata bio je ministar u Vladi FNRJ i glavni pregovarač na konferencijama o razgraničenju Italije i Jugoslavije. Godine 1947. postaje akademik, 1958. i tajnik Akademije. Umire u Zagrebu 1963. Pokopan je u Raklju, uz jedan od najvećih pogreba ikada viđenih u Istri.

Iz sažete osobne biografije moguće je iščitati nekoliko bitnih elemenata.

Ponajprije valja upozoriti na dva životna puta Mije Mirkovića, javni i profesionalni. Ugled znanstvenika, akademika i političara te urednika, zavičajnog pjesnika, prozaista i kroničara otkrivaju biografsku dvostrukost koju je bilo nužno uzeti u obzir pri razmišljanju o muzealizaciji.

Nadalje, obje su “osobe” – i dr. Mijo Mirković i pjesnik Mate Balota – imale velik utjecaj na društveni i kulturni život Istrana u 20. stoljeću. Pjesnik Mate Balota posjeduje gotovo mitsko značenje na prostoru Istre. Kritika njegove književnosti upravo je zato pretežito panegirička. Osim toga, Mati Baloti je posvećeno nekoliko manifestacija¹, njegovo pjesništvo i proza Mate Balote dio su školske lektire, u određenoj se mjeri može govoriti o Mati Baloti kao o simbolu istarskoga čakavskog dijalektnog pjesništva, kao i o mitologizaciji lika pjesnika Mate Balote.

Jedan aspekt biografije Mije Mirkovića, upravo zbog isticanja utjecaja proze i

poezije, nije do sada adekvatno predstavljen. Riječ je o temi vezanoj za novinarski rad Mije Mirkovića. Nekoliko je argumenata išlo u prilog razmišljanjima o potrebi isticanja i uključivanja teme novinarskog rada u novi postav. Prvo, novinarstvo obilježava Mirkovićeve početke pisanja: početke stvaranja osobne poetike, ali i razvoja njegove misli kao društveno aktivnog intelektualca. Drugo, novinarski počeci vezani su za vrijeme njegova boravka u Puli, a to je vrlo zanimljivo vrijeme raspada Austro-Ugarske Monarhije u kojemu Pula ima tri dnevna lista na tri različita jezika, a ključno je to što Mirkovićevo kasnije djelovanje nije geografski vezano za Istru. I treće, novinarstvo i publicistika isprepleću se u njegovu radu gotovo sav njegov život.

Uz ovih nekoliko napomena, dodataka činjeničnoj biografiji, u istraživanjima i razgovorima sa stručnjacima na površinu je isplivala činjenica da je Mijo Mirković dnevno pisao i po nekoliko kartica u obliku pisama. A i jednostavnim pogledom na njegovu opsežnu bibliografiju radova postaje jasno kako je pisanje važan dio njegova života. Tone Peruško pisao je o Balotinoj “groznici pisanja”, danas bi netko rekao – o skribomaniji, i to je postala jedna od polazišnih odrednica koncepcije.

Neosporno su biografija i naglasci činili polazišta muzealizacije. Politički i društveni kontekst, činjenice o progonstvu i priča o istarskoj emigraciji nakon Prvoga svjetskog rata činile su nezaobilaznu razinu muzealiziranja biografije. “Groznica pisanja”, “skribomanija” dala je legitimitet odluci da se posebna pozornost pridaje promišljanjima o muzealizaciji teksta.

¹ Nekadašnji znanstveni skup *Susreti na dragom kamenu*, danas i školska manifestacija *Osluhni zavičaj – pramaliće te zove*.

NOVI STALNI POSTAV, 2003. – 2005.

Stalni postav koji je zatečen 2003. godine bio je osmišljen i ostvaren krajem 1980-ih godina. Činila ga je pretežno etnografska građa, odnosno rekonstrukcija ambijenta istarske tradicijske kuće na dvije etaže. Od memorijalne građe nalazilo se tu desetak osobnih fotografija.

Etnografski muzej kao matični imao je stručnu nadležnost nad etnografskom građom u općinskoj memorijalnoj zbirci, a u samom postavu nalazilo se i dvadesetak predmeta iz Muzeja. Oko 2000. godine vođeni su prvi razgovori o mogućnosti preuređenja prostora, nakon kojih se pokazalo da je interes javnosti velik.

Angažirano je više stručnih suradnika, od kojih svakako valja izdvojiti Antu Tonu Mirkovića, najmlađeg sina Mije Mirkovića i njegova biografa, bibliografa i čuvara njegove osobne rukopisne ostavštine, te Mirka Uroševića, novinara iz Pule, istraživača i izdavača djela Mije Mirkovića – Mate Balote.

Zadatak osmišljavanja postava pripao je Etnografskomu muzeju Istre, točnije, autoru ovog članka, etnologu i kroatistu po zvanju, uz mentorstvo ravnateljice Muzeja Lidije Nikočević. Dizajn postava potpisuje Nikolina Jelavić Mitrović, afirmirana dizajnerica više postava i izložbi. Uz preparatora Dragana Dimovskog, to je bio *core team* projekta. U samu izvedbu bilo je uključeno više desetaka izvođača radova, a kolege kustosi Etnografskog muzeja Istre nesebično su nam pomagali i bili uključeni u sve faze projekta. Postav je otvoren 22. ožujka 2005.

Pokazalo se da sva razmišljanja vode ideji da se dotadašnji etnografski postav preuredi u memorijalni. Za tu je namje-

nu predviđeno i preuređenje treće, tavanke prostorije, *šufita* za muzejsku namjenu.

Građevni dio poslova oko preuređenja interijera i okolice preuzela je i izvela Općina Marčana, a uređenje muzejskog postava Etnografski muzej Istre sredstvima Istarske županije. Istarska je županija u sklopu namjere obilježavanja i muzealiziranja rodni kuća znamenitih Istrana osigurala sredstva iz izvanrednih fondova upravo za projekt novoga stalnog postava Memorijalne zbirke Mije Mirkovića – Mate Balote u Rakuju.

Polazišna razmišljanja o postavu

Razmišljanja o koncepciji kretala su se, naravno, u više smjerova.

Pri stvaranju sinopsisa, tj. onoga što se postavom želi ispričati, i kako, pošlo se od već spomenutoga:

- postav će u jednom dijelu obuhvatiti postojeću etnografsku građu i povezati je s pričom o Miji Mirkoviću
- bit će ispričana i predstavljena cjelokupna biografija, ali će se posebno istaknuti samo odabrani dijelovi
- poseban će naglasak biti na muzealizaciji književne biografije, motiva i tema
- s tim u vezi, pisanje, proces pisanja, “groznica pisanja” odredit će se kao konceptualno polazište
- provest će se muzealizacija Mirkovićeva utjecaja kao informacija, ali uz kritički odmak.

U vezi s budućom recepcijom postava, imajući na umu osobni i društveni kontekst publike, razmišljanja su vodila u nekoliko smjerova. Prema pravilima muzejske struke svakako je valjalo razmišljati o razinama recepcije. Novi

postav trebao je na jednoj razini biti pristupačan i jasan, ali i omogućiti pružanje više informacija o određenim odabranim temama. Nadalje, dosadašnja je posjećenost pokazala da rodnu kuću gotovo bez iznimke obilaze dvije kategorije populacije: đaci i zaljubljenici, tj. poznavatelji Mije Mirkovića – Mate Balote. Kako je negdje u projekcijama Zbirke bila namjera da se s njome upoznaju i slučajni, posjetitelji turisti, te tri bazne populacije valjalo je imati na umu prilikom razmišljanja o budućoj recepciji.

Usto, sama rodna kuća smještena je usred mjesta Raklja, u središtu urbanizirane stambene zone (dakako, riječ je o jednokatnicama). Mjesto ima petstotinjak stanovnika² i zato je valjalo komunicirati s lokalnom zajednicom, posebno sa susjedima. Upravo Rakljani, posebno oni involvirani u KUD Rakalj, činili su populaciju koja je uz stručnjake evaluirala projekt.

Osnovna koncepcija – četiri cjeline

Osnovna koncepcija podrazumijevala je četiri cjeline

² Prema popisu iz 2001.

Slika 2. Cjelina 1.: Mate Balota i Rakalj

Slika 3. Podcjelina: Rakaljsko lončarstvo

1. Mate Balota i Rakalj (prizemlje)

Prizemlje je uvelike bilo određeno postojanjem ognjišta te smo se u tom prostoru odlučili za djelomično ambijentalnu situaciju, odnosno za rekonstrukciju tradicijskog prostora središnje prostorije – *kužine*. No drugi su aspekti uključivali povezivanje Balotine biografije s takvim ambijentom. U tome je “pomogao” kon-

cept zavičajnosti. Odbrani su književni tekstovi koji tematiziraju odnos prema zavičaju i djetinjstvu, obiteljski stol pretvoren je u priču o obitelji Mirković, a temeljna legenda govorila je o djetinjstvu i mladosti Miše Mirkovića, vezanima za Rakalj.

U prizemlje je također smještena i podcjelina o rakaljskom lončarstvu. Upravo zato što je u prostoru postojalo dosta etnografske građe,

osmislili smo tu podcjelinu. Argumentacija za nju je i to što je upravo Rakalj jedan od najvažnijih središta lončarstva u Istri te su se lonci izrađeni u Raklju rabili u cijeloj Istri. Bilo je također vrlo jednostavno povezati priču o lončarstvu s tekstovima Mate Balote – s pjesmom *Lončari* i odlomkom iz romana *Tijesna zemlja*.

2. Životni put (prvi kat)

Na prvom su katu dvije cjeline. Prva se ukratko bavi pišćevim životnim putem. Uz opisnu legendu i nekoliko osobnih fotografija, tu je i karta njegovih putovanja, seljenja, bjegova, progonstava, uz kronologiju važnijih događaja u njegovom životu. Posebno je, zbog spomenutih razloga, obrađen dio o novinarskim počecima i novinarskom radu uopće: pismima, fotografijama, korespondenciji u vrijeme novinarskog rada u Puli, ali i s desetak reprodukcija važnijih novinskih članaka te s popisom novina i časopisa s kojima je surađivao (ili ih je uređivao).

Slika 4. Cjelina 2.: Životni put

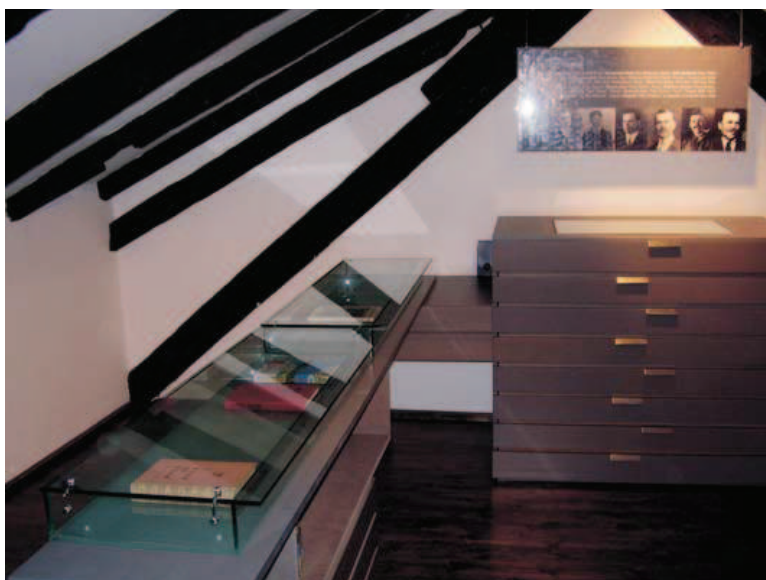
3. Književni put (prvi kat)

Druga je cjelina na neki način didaktička, prilagođena nastojanjima muzejske pedagogije, odnosno korespondira s načinom obrada književnog teksta u školskim programima, odnosno s metodikom nastave hrvatskog jezika i književnosti. Muzealizirani su najvažniji književni motivi: progonstvo, majka, siromaštvo i Istra koja se mijenja.

4. Naslijeđe Mate Balote (potkrovlje)

Na novouređenom prostoru potkrovlja, *šufita*, smještena je cjelina nazvana *Naslijeđe Mate Balote*. Njezin raspon obuhvaća popis ulica i institucija koje nose njegovo ime, proteže se preko bibliografija, njegovih uglazbljenih pjesama, prvih i najljepših izdanja njegovih djela, manifestacija posvećenih njemu do anegdota o Mati Baloti i tekstova o njemu.

Novi postav, uključujući predmete, fotografije i reprodukcije, ima 200 predmetnih legendi, no broj je i veći jer su na nekoliko mjesta predmeti grupirani.

Slika 5. Cjelina 4.: Naslijeđe Mate Balote

Muzejski predmet i tekst

Kako je “groznica pisanja”, odnosno proizvodnja teksta bila jedno od biografskih polazišta za muzealizaciju, promišljanje postava išlo je umnogome prema nalaženju muzejskih situacija koje bi predstavile taj aspekt. Osnovna tema ovoga rada stoga obuhvaća problematiziranje muzealizacije književnosti i teksta. Pojam književnosti zapravo je vrlo problematičan književnoteorijski pojam: “[p]ojam koji je u suvremenoj književnoj teoriji izgubio samorazumljivost i uslijed toga, zajedno s drugim sličnim prirodnim pojmovima, prestao biti analitički nedodirljivim” (Biti 2000:250). No ovdje ćemo ga upotrebljavati kao samorazumljiv “prirodan pojam”, ali imajući na umu književnost kao “sistem koji živi kroz odnos prema drugim sistemima” (Biti 2000:253).

Pojam teksta pak u uže žarište interesa književne teorije ulazi sa strukturalizmom. Neke od definicija teksta, vezane za strukturaliste i poststrukturaliste, opisiva-

le bi tekst kao “zatvorenu znakovnu cjelinu” (Biti 2000:532), koja na jednoj razini “dospijeva u odnos sa znakovnim sustavima odn. praksama cjelokupnog polja kulture” (Biti 2000:533), što znači da tekst upućuje i na samog sebe, ali i na ono izvan sebe.

U tom je smislu moguće usporediti razmišljanja o tekstu s razmišljanjima o muzejskom predmetu.

Muzejski predmeti/predmeti baštine “imaju bo-

gate slojeve značenja kojima komuniciraju poruke prošlosti u sadašnjost i čuvaju ih za budućnost” (Maroević 1933:120), odnosno svaki predmet baštine “apsolutni je izvor i nekonvencionalni nositelj informacija” (Maroević 1993:123).

Muzeologiju zanima potencijal predmeta kao prijenosnika informacije, tj. što možemo činiti sa slojevima značenja muzejskog predmeta, odnosno kako se njima koristiti u prenošenju poruke. Upravo zato možemo postaviti pitanje: Što možemo činiti s tekstom?

Što možemo činiti (s) tekstom

U razmišljanjima o tekstu koja obuhvaćaju njegovu predmetnost, logičan je zaključak da se tekst kao muzejski predmet pojavljuje u obliku rukom pisanog teksta na papiru (pisma, dnevni, bilješke, rukopisi, razglednice, potpisi i sl.) i tiskanog teksta (novine, časopisi, knjige, kalendari i sl.).³ Tekst može po-

³ Tek u novije vrijeme možemo govoriti i o drugim, novim elektroničkim medijima za koje

stojati i izvorno, a možemo ga koristiti i u nekoj vrsti zvučnog zapisa, i u formi čitanja, glazbe, razgovora i sl.

No tekst je, kao što je rečeno, pojam koji se dovodi u vezu sa “znakovnim sustavima i praksama cjelokupnog polja kulture”. To znači da u neke od “mogućnosti teksta” mogu pripadati⁴:

- društveni, ideološki i politički kontekst
- autorstvo (pojam autorstva, pseudonima, implicitnog autora i sl.) i proces pisanja, nastajanja teksta, razina autorskog opusa (bibliografije)
- recepcija, intertekstualnost (na tragu promišljanja postmodernizma), inspiracija, interpretacije, utjecaji (u slučaju Mirkovića, valja spomenuti i važnost političkog teksta),
- i, konačno, književnost. Književnost se definira kao sustav praksi; stoga tekst dovodimo u vezu s književnošću, za ove potrebe u jednom užem, “klasičnom” smislu. Neki se pojmovi, kada govorimo o tekstu i književnosti, naravno, preklapaju. Književnost poznajemo, razumijemo i o njoj govorimo kroz književne pojmove kao što su poetika, žanrovi, književni motivi i teme, stilistika, versifikacija i dr.

Svim tim mogućnostima teksta (i književnosti) znatno se proširuju i mogućnosti muzealizacije. Svaku od tih odrednica moguće je preuzeti kao zaseban muzeološki izazov, odnosno pronaći načine za muzealizaciju. A tekst kao tema

rasprava o izvornosti teksta otvara sasvim druge probleme.

⁴ Odabrane su mogućnosti koje su iskorištene u postavu, tj. smatrane su bitnima za Mirkovića. Primjerice, *forma* ili *nesvjesno* također bi bile “mogućnosti teksta”.

i objekt ostaje, a u primjeru Mirkovića igra mogućnostima teksta legitimirana je njegovom biografijom.

No valja obratiti pozornost na još dvije mogućnosti u muzealizaciji teksta i književnosti. One su vezane za odnos teksta i predmeta te za odnos teksta i prostora. Tekst kao zatvorena znakovna cjelina može biti povezan s nekim predmetom, opisivati ga, davati mu dodatna značenja i sl. Tekst je također smješten u muzejskom prostoru i pritom mu se, u promišljanju gdje će biti smješten, mogu pridružiti nove komunikacijske mogućnosti.

Ukratko, aspekti muzealizacije književnosti i teksta obuhvaćju

- tekst i predmet / tekst kao predmet
- tekst i predmet / tekst koji je u vezi s predmetom
- tekst i prostor
- tekst i muzealizaciju “mogućnosti književnosti i teksta”.

Aspekti muzealizacije teksta – Memorijalna zbirka Mije Mirkovića – Mate Balote

Prethodna razmatranja bit će ilustrirana intervencijama i rješenjima u novome postavu Memorijalne zbirke Mije Mirkovića – Mate Balote.

Tekst i predmet – tekst kao predmet

To je, naravno, najtipičnija i najčešće iskorištavana mogućnost teksta u postavu. Muzejski je tekst kao predmet korišten kao original ili reprodukcija. To su:

- pisani tekstovi: pisma, dopisnice, razglednica
- tiskani tekstovi: knjige, časopisi, novine

- audiomedij: uglazbljene pjesme (Mate Balota: *Roženice*).

Naravno, tekst je u postavu rabljen i tako da su odlomci teksta aplicirani na različite podloge, u sklopu različitih cjelina. No o tome više u idućim odjeljcima.

Tekst i predmet – tekst koji je povezan s predmetom

To se zbiva uglavnom na razini književnog motiva. Ideja je jednostavna: predmet je “ilustracija” motiva koji se rabi u tekstu.

Slika 6. “Okvirić” sa stihovima pjesme *Ognjište*

Slika 7. Škrinja i “okvirić” s pjesmom *Božićna noć*

U postavu je taj aspekt iskorišten na više mjesta. Uz tradicijsko ognjište, u drvenom se okviriću nalaze stihovi pjesme *Ognjište*, uz opisnu legendu u podcjelini o rakaljskom/rakljanskom lončarstvu stihovi su pjesme je *Lončari*, uz *kaselu*, uz škrinju su stihovi pjesme *Božićna noć*, i to oni u kojima se spominje škrinja i predmeti u njoj. Naravno, cijela cjelina o književnim motivima svojevrsna je ilustracija književnih motiva.

Tekst i prostor

Mogućnosti teksta u odnosu prema muzejskom prostoru upotrijebljene su u dva puta.

Jedna od najpoznatijih pjesama Mate Balote, *Koza*, počinje stihovima: *Četiri ure je mati hodila, / pedeset miljari koraki je učinila / na tašte*. Ti su stihovi smješteni pri dnu drvenih stuba. Pjesma, dakle, počinje kretanjem. Upravo je zato ostatak pjesme na vrhu stuba – kretanje u pjesmi uvjetuje kretanje (koračanje) u muzejskom prostoru.

U drugom primjeru pjesma *Dvi daske* smještena je u cjelinu koja tematizira književne motive, tj. motiv siromaštva. Pjesma govori o smrti mlade djevojke čiji otac traži dvije daske kako bi od njih načinio lijes. Konačno, dvije daske nalazi u podu svoje kuće. Pjesma je upravo potresna slika neimaštine, tako da je i muzejska intervencija donekle radikalna. Naime, stihovi o skidanju dviju dasaka aplicirani su na staklo debelo 4 mm koje je, u dogovoru s konzervatorima, postavljeno na mjesto dviju izvađenih greda iz poda na prvom katu kuće. Kroza nj vidi se prizemlje dok posjetitelj čita tekst te je na taj način postignut intenzivan i dojmljiv efekt.

Slika 8. Dvi daske – intervencija u prostoru

Tekst o intervenciji u prostoru polučio je intervenciju u prostoru.

Tekst i muzealizacija književnosti

Književnost kao pojam vezan za tekst obuhvaća pojmove koji također mogu biti inspirativni u muzealizaciji. U ovom primjeru to su žanrovi te najvažniji književni motivi i teme.

Čitava cjelina postava posvećena je upravo najvažnijim književnim motivima Mije Mirkovića – Mate Balote: progonstvu, siromaštvu, majci te poetskome, esejističkom i feljtonističkom motivu i temi – Istri koja se mijenja.

Možda bi predugo trajalo opisivanje svih pojedinačnih rješenja vezanih za te motive. Motiv progonstva obrađen je kao

Slika 9. Motiv progonstva

poetski, ali i politički, te ga uz pjesmu *Na Rečini* dopunjuju prognanička pisma i fotografije.

Motiv siromaštva, uz spomenutu intervenciju u prostoru, prati i reprodukcija dokumenta pod nazivom *Potvrda o siromaštvu obitelji Mirković*.

I uz motiv majke izvedena je nešto smionija intervencija. Pjesma *Moja mati* u cijelosti je aplicirana na vitrinu u kojoj je skulptura majke, skulptura odjevena u čermu, tradicijski ženski haljetak. Skulpturu je izradila, upravo za novi postav, koristeći se fotografijama majke Mije Mirkovića, renomirana suvremena zagrebačka skulptorica Sanja

Slika 10. Motiv majke

Slika 11. Istra se mijenja

Sašo. Intervencija je također uspješna, no ipak je neobična – umjetnički, galerijski predmet smješten je u memorijalnu zbirku.

Konačno, tema Istre koja se mijenja nije predočena nizom aluminijskih pravokutnika s citatima, s nekoliko etnografskih predmeta kao ilustracijom te s zrcalom kao pozivom na introspekciju o promjeni.

Pojam različitih žanrova nije eksplicitno muzealiziran, no kroz postav su na neki od načina predstavljeni svi žanrovi opusa Mate Balote.

Tekst i muzealizacija “mogućnosti teksta”

Kao što je spomenuto, različiti aspekti s kojih možemo pričati tekstu otvaraju velike mogućnosti za njihovu muzealizaciju. Naravno, ona mora biti motivirana objektom muzealizacije, u ovom primjeru, biografijom Mije Mirkovića.

Jednostavnije, “mogućnosti teksta” su autorstvo i proces pisanja. Oba su

Slika 12. Detalj iz teme o novinarstvu (dnevnik, fotografije, rukopisi)

aspekta relevantna za Mirkovićevu biografiju. Autorstvu se prišlo putem pseudonima, odnosno činjenice da se Mijo Mirković, uglavnom iz političkih, nerijetko i sigurnosnih razloga, koristio brojnim pseudonimima. Osim toga, najpoznatiji je kao pjesnik, i to upravo pod pseudonimom. Osim toga, pseudonim Frana zapravo je fiktivni lik istarskog seljaka koji u dijalogu s Jurinom ili sam katkad satirično razmatra recentne društvene događaje. Pseudonim Mate Balota i Frana kulturne su činjenice Istre.

Zbog toga je u postavu svoje mjesto našao popis Mirkovićevih pseudonima.

Pisanje i proces pisanja kao mogućnosti nisu zasebno, eksplicitno tematizirani. Međutim, u podjelini o novinarskim počecima nailazimo na tekst pisan na otrgnutom listu iz bilježnice, koji u plakaru s reprodukcijama novinskih stranica postoji kao tiskani tekst. I uvrštavanje Mirkovićeve korespondencije s prijateljem od kojega traži opis što će ga iskoristiti za pisanje romana *Tijesna zemlja* svjedoči o njegovoj studioznosti u pristupu pisanju i govori o pisanju kao procesu.

Društveni, ideološki i povijesni kontekst, osim što je naznačen u biografiji, tj. u opisnoj legendi o životu, vrlo je čest

Slika 13. Pokretni okvir s osobnim fotografijama

na različitim mjestima, ali i na različitim razinama. Uz motiv progonstva, kao što je spomenuto, eksplicitno je tematiziran, a na drugim je razinama samo naznačen (npr. žičana ograda). No navodim jedan primjer u kojemu muzejski predmet, osobna dopisnica s fotografijom s vjenčanja i tekstom pisanim ekavicom⁵ nije eksplicitno muzealiziranje teme progonstva, ali je predmet koji svojim “bo-

⁵ “Molimo Vas, da nam ne uzmete za zlo što nismo lepši. Roditeljima za uspomenu. Aleksinac, 15. II 1925.”

gatim slojevima značenja” neizravno komunicira s tim dijelom Balotina opusa. Upravo je stoga i odabrana, a dizajnom je omogućeno da se pročita i prednja strana i poleđina.

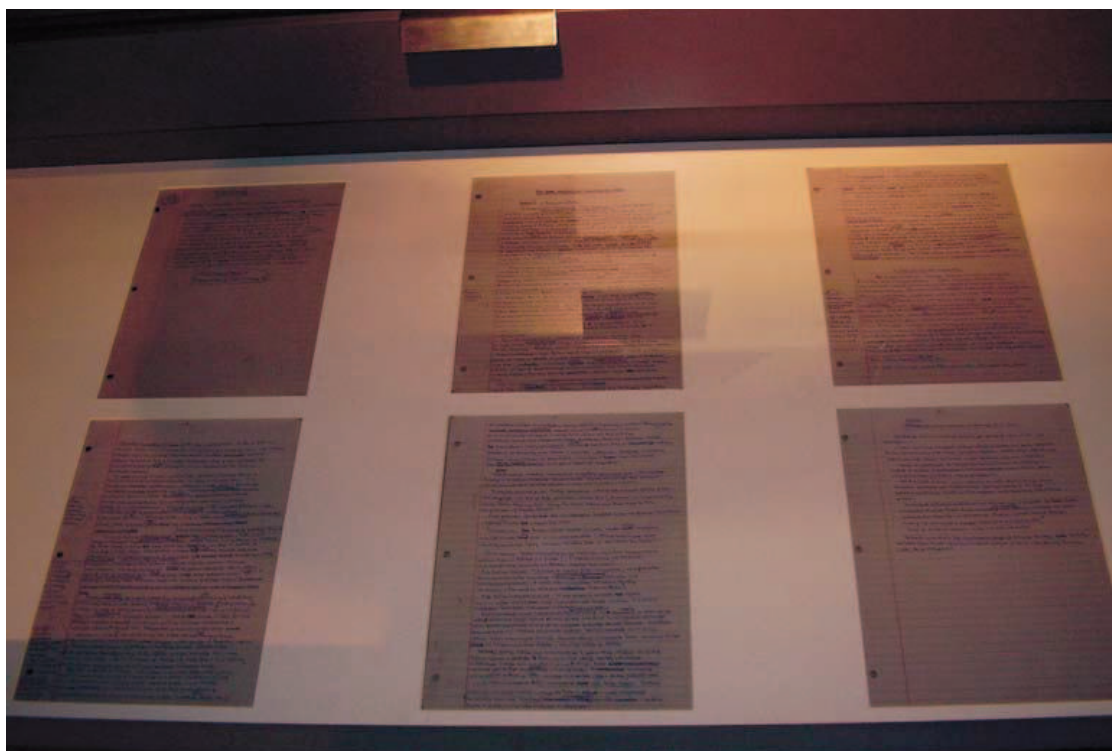
Usto, sasvim izravno upućivanje na politički kontekst jest smještanje reprodukcije političkoga govora.

Upravo je gornji kat, *šufit*, mjesto muzealiziranja recepcije Balote i inspiracije njime. Recepcija i inspiracija predstavljene su na nekoliko načina: audiozapisom – uglazbljenom pjesmom Mate Balote *Roženice* iz arhiva Radija Pule, fotografijama sa *Susreta na dragom kamenu* i početnim rečenicama njegovih najznačajnijih knjiga kao svojevrsnim ishodištima teksta.

No zanimljiva su dva rješenja koja govore o inspiraciji i recepciji književnika. Jedno su rješenje anegdote o Mati Baloti

u jednoj od ladica plakara. Anegdote o njemu objavljivane su npr. u kalendaru *Jurina i Franina* 1980-ih godina, no anegdote kao žanr predstavljaju i legitimiraju “mitskost” te svjedoče o mitologizaciji neke povijesne osobe.

Upravo s problemom mitologizacije vezano je i postavljanje cijelog teksta Branka Fučića iz zbirke zapisa *Fraške*. Sam Fučić zapravo uopće ne pripada u Balotine panegiričare. Zapravo, muzealizirati recepciju Balote, ponajprije onu nekritičnu, bio bi opsežan, a bojim se i uzaludan pokušaj. Upravo je taj Fučićev tekst o jednom zajedničkom putovanju s Mirkovićem, odnosno o pronalaženju seljaka koji fizički slični Matiji Vlačiću Iliriku, osobi Mirkovićeve trajne fascinacije, intiman prikaz Mirkovića i zato vrlo uspješno dijalogizira s mnogim drugim tekstovima o Mirkoviću.

Slika 14. Politički govor (govor s konferencije o razgraničenju)

I, konačno, knjige su kao predmeti te bibliografije (književne i znanstvene, književni rad, bibliografije časopisa) transparentan način muzealiziranja aspekta Balotina opusa.

Uz različita vizualna rješenja, piščev potpis, apliciran na nekoliko mjesta (na ogradu i drvenu vitrinu s novinarstvom) funkcionira gotovo kao logo, i to upravo takav – izvučen iz konteksta, pojednostavnjen kao znak identiteta, ali i vizualni estetski znak te zaključak jednog procesa pisanja.

ZAKLJUČAK

Jedan od problema muzealiziranja nematerijalne baštine jest promišljanje muzealizacije književne baštine. Kada je riječ o autorskim tekstovima, odnosno o muzejima posvećenim književnicima, ta se promišljanja mogu kretati u smjeru povezivanja biografije, odnosno memorijalne građe s književnošću. No tekst i književnost pojmovi su koji u sebi nose potencijal obuhvaćanja širih izvantekstualnih i izvanknjiževnih sadržaja, upravo “cjelokupnog polja kulture”, a uz to nose i zahvalne komunikacijske potencijale, što sve proširuje mogućnosti promišljanja muzealizacije.

LITERATURA

Balota, Mate: *Dragi kamen*. Uredio i pogovor napisao Mirko Urošević. Likovne interpretacije Josip Diminić. Svjedočanstva, rječnik i bilješke. Studij ekonomije i turizma “Dr. Mijo Mirković” Pula i dr. (*Susreti na dragom kamenu 1988.*), Pula, 1988.

Balota, Mate: *Proza i poezija*. Uredio, bibliografiju sastavio i predgovor napisao Tone Peruško. Pododbor Matice hrvatske, Rijeka, 1959.

Balota, Mate: *Puna je Pula*. Drugo izdanje. JAZU, Zagreb, 1960.

Balota, Mate: *Stara pazinska gimnazija*, Čakavski sabor, Istarska naklada, Pula, Rijeka, 1984.

Balota, Mate: *Tijesna zemlja*. Četvrto izdanje. Pretisak izdanja Istarske nakladne zadruge. Amforapress i dr., Pula, 2002.

Biti, Vladimir: *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*, Matica hrvatska, Zagreb, 2000.

Eagleton, Terry: *Književna teorija*, SNL, Zagreb, 1987.

Falk, John H., Dierking, Lynn, D.: *The Museum Experience*, Washington, D.C., 2002.

Fučić, Branko: *Fraške*, KS, Zagreb, 1999.

Književno djelo Mate Balote, ur. Boris Biletić, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.

Maroević, Ivo: *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 1993.

Mirković, Ante: *Bibliografija radova Mije Mirkovića (Mate Balote)*, poseban otisak iz XVI knjige Zbornika radova Znanstvenog skupa *Susreti na dragom kamenu*, Pula, 1988.

The Manual of Museum Exhibitions, ur. Barry Lord i Gail Dexter Lord, AltaMira Press, Lanham, 2001.

MIJO MIRKOVIĆ – MATE BALOTA MEMORIAL COLLECTION IN RAKALJ (HISTRIA)

Since Mijo Mirković - Mate Balota was one of the most significant poets of the Čakavian dialect and the most influential poet in Istria, the development of the concept of the new permanent exhibition of the Memorial collection devoted to him focuses a large part of the material on his literary work. This brought to the forefront the problem of the musealisation of literature, of literary motifs and texts and writing in general. The musealisation of material that is primarily textual, and, strictly speaking, intangible, was carried out in several ways: by the application of texts and parts of texts, the facsimiles of original manuscripts, the materialisation of literary motifs, antique editions, insistence on bibliographies, stress on manuscripts and so on. This paper places emphasis on the descriptions and various solutions of the musealisation of literature and texts in general. The example of the new permanent exhibit will

serve as an example for discussing the problems of materialising intangible material, linking tangible (ethnographic and historical) materials with texts, the relationship between the text and the reader, the relationship between the text and the location, the (expected) reception of the exhibit as well as the linking of the museum exhibit

with school programmes. The aim is to present both the text, stories concerning the text, writing, literature and literary motifs in the sense in which they become museum objects, carrying an invaluable “surplus” of information, in the same way that this can be said of tangible museum objects.